УДК 947.2

А.А. Дамарад, канд. гіст. навук (БДТУ, г. Мінск)

ГІСТАРЫЯГРАФІЯ ПРАБЛЕМЫ ЗНАХОДЖАННЯ БЕЛАРУСКАГА ДВАРАНСТВА Ў РАСІЙСКАЙ ІМПЕРЫІ

Спецыяльна гісторыі дваранства прысвечаны шэраг даследаванняў XIX ст. Найперш неабходна згадаць працу А. М. Рамановіча-Славацінскага «Дворянство в России с XVIII в.», у якой даецца аналіз становішча тагачаснага дваранства ў Расіі. Гэта праца дазваляе зразумець тыя ўмовы, у якіх апынулася шляхта беларускіх зямель пасля падзелаў Рэчы Паспалітай. Больш позняе даследаванне дваранства Расійскай імперыі належыць барону С. А. Корфу [1].

Надзвычай карыснымі пры даследаванні гісторыі шляхты беларускіх зямель з'яўляюцца працы па генеалагіі і геральдыцы XIX ст. Першыя дазваляюць прасачыць не толькі гісторыю таго ці іншага рода, але і яго ўспрыняцце як роўнага, дастойнага завязаць шлюбныя сувязі з расійскім дваранствам. Генеалагічныя даследаванні князёў П. В. Далгарукага і А. Б. Лабанава-Растоўскага выдатна ілюструюць адзін са шляхоў інтэграцыі шляхты беларускіх зямель у склад расійскага дваранства, у тым ліку факты параднення беларускай арыстакратыі з дынастыяй Раманавых [2].

Сістэматызавалі афіцыйныя геральдычныя выданні В. К. Лукомскі і С. Н. Тройніцкі. Даследчыкі не толькі склалі спісы родаў, унесеных у Агульны гербоўнік, але прывялі іх гербавыя дэвізы і супаставілі Агульны гербоўнік з Гербоўнікам Царства Польскага.

Становішча шляхты на беларускіх землях разглядалася і ў даследаваннях польскіх гісторыкаў. Яшчэ ў XIX ст. сфарміраваўся погляд, паводле якога шляхта беларускіх зямель уключалася ў склад польскай. Важнымі даследаваннямі па гісторыі асобных родаў з'яўляюцца генеалагічныя даследаванні Е. Дунін-Баркоўскага [3, 4]. Даследчык прыводзіць гісторыю тытулаваных родаў Рэчы Паспалітай. Яго працы дазваляюць прасачыць, якім чынам адбывалася інтэграцыя шляхты ў склад дваранства не толькі Расійскай імперыі, але і Прускага каралеўства і Аўстрыйскай імперыі.

Вялікая заслуга ў вывучэнні мерапрыемстваў урадаў краін, падзяліўшых Рэч Паспалітую, належыць У. Грабеньскаму. Аўтар «Гісторыі польскага народа» аб'ектыўна і арганічна аналізуе становішча, у якім апынуліся беларускія землі пасля іх далучэння да Расійскай імперыі [5]. Становішча шляхты беларускіх зямель у гэтым даследаванні параўноўваецца са становішчам шляхты, якая трапіла ў аўстрыйскае і прускае падданства. Грабеньскі справядліва адзначае

больш мягкі характар расійскай палітыкі ў дачыненні да шляхты ў параўнанні з палітыкай Аўстрыі і Прусіі. Звяртаецца даследчык і да пытання ўдзелу шляхты ў антырасійскіх выступленнях.

Цікавыя звесткі таксама наконт шляхецкіх родаў ўтрымліваецца у 30-томным выданні «Złota księga szlachty polskiej» Т. Жыхлінскага [6]. Увогуле, у гістарыяграфічным аглядзе нельга не ўлічыць шэраг неафіцыйных, але вельмі цікавых гербоўнікаў, створаных іншымі польскімі аўтарамі, – А. Банецкім, К. Нясецкім, Ю. Хржаньскім, С. Урускім [7]. Яны ўяўляюць сабою даследаванні прына-лежнасці шляхецкіх родаў (у тым ліку з Беларусі) да тых ці іншых гербаў. Важнасць выказаных у іх высноў пацвярджаецца хаця б ужо выкарыстаннем гэтых выданняў нават афіцыйнымі царскімі ўладамі ў працэсе разгляду дакументаў наконт шляхецкага паходжання дваранства заходніх губерняў.

Савецкі перыяд развіцця айчыннай гістарыяграфіі вызначаецца тым, што вывучэнне сацыяльных вярхоў было ідэалагічна незапатрабаваным. Менавіта гэтым можна патлумачыць адносна невялікую колькасць прац па гісторыі шляхецкага саслоўя ў 20 – 80-я гг. XX ст.

Відавочна, што існуючая літаратура аб шляхце беларускіх зямель, у асноўным, закранае пытанні генеалагічна-геральдычнага характару, ўдзелу шляхты ў сепаратысцкім антырасійскім руху і эксплуатацыяй ёй, як землеўласнікам, залежнага ад яе насельніцтва. Большасць даследаванняў закранаюць пытанні інтэграцыі шляхты беларускіх зямель у склад дваранства Расійскай імперыі толькі ў сувязі з іншымі пытаннямі.

ЛІТАРАТУРА

1 Корф С. А. Дворянство и его сословное управление за столетие (1762 – 1855 гг.)– СПб.: Тип. Тренке и Фюсно, 1906. – 168 с.

2 Долгорукий П. В. Российская родословная книга В 4 ч. Ч.1. СПб.: Тип. К. Вингебера, 1854. – 342 с.

3 Dunin-Borkowski J. Almanach blekitny. Genealogie zyjacych rodow polskich – Lwow: Ks. Altenberga, 1908. – 767 s.

4 Dunin-Borkowski J. S. Genealogie utytulowanych rodow polskich. – Lwow: Ks. Seyfartha i Czajkowskiego, 1895. – 602 s.

5 Грабеньский В. История польского народа. – Минск: МФЦП, 2006. – 800 с.

6 Zychlinski T. Złota księga szlachty polskiej. T. 1–31, Poznań: Leitgeber, 1879 – 1908.

7 Boniecki A. Herbarz Polski. – Warszawa: Gebetner i Wolf, 1899.